

на основе логических схем деятельности; проводит обобщения физического знания на уровне физической теории и физической картины мира на лекционных занятиях; проводит самоподготовку студентов из лабораторного практикума на основе использования разработанных автором конструктивов деятельности; применяют разработанную систему учебно-контролирующих типов задач по физике.

Ключевые слова: методическая компетентность, пропедевтический подход, пропедевтика, методическая пропедевтика, общий курс физики.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мислицька Наталія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізики і методики навчання фізики, астрономії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Коло наукових інтересів: формування методичної компетентності майбутнього учителя фізики, методика навчання фізики, методологія методики фізики.

УДК 371.385:53

Паніна Ольга

Державний вищий навчальний заклад «Херсонське морехідне училище рибної промисловості»

ПРОБЛЕМИ «КЛІПОВОГО» МИСЛЕННЯ КУРСАНТІВ ТА ВИКОРИСТАННЯ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ У НАЧАННІ ЇХ ФІЗИКИ

Стаття присвячена проблемі «кліпового» мислення в рамках сучасної «кліпової» культури, яка виникла внаслідок тотальної інформатизації суспільства, як результат бурхливого розвитку інформаційно-комунікативних технологій. Аналізуються роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників та науковців про специфічні особливості сприйняття інформації індивідами з «кліповим» мисленням, а також причини виникнення і поширення цього явища. З'ясовуються позитивні та негативні прояви нет-мислення, вікові особливості носіїв «кліпової» культури. Також у статті обговорюються проблеми викладання навчального матеріалу в навчальних закладах, де поколінню «цифрових аборигенів» надається навчальний матеріал у вигляді лінійного тексту, що призводить до неефективного засвоєння отриманої інформації. Пропонується методика надання навчального матеріалу у вигляді креолізованого тексту як засобу донесення лінійної інформації до індивіда з «кліповим» типом мислення.

Ключові слова: «кліпова» культура, нет-мислення, інформаційно-комунікативні технології, інформаційний потік, лінійний текст, креолізований текст.

Постановка проблеми. Друга половина ХХ ст. стала добою бурхливого розвитку науково-технічного прогресу і, насамперед, зародження нових інформаційних технологій. У ХХІ ст. ці технології стали панівними і призвели не тільки до удосконалення засобів комунікації, а й до виникнення принципово нових видів розумової діяльності суб'єктів, що працюють з інформацією. Останнім часом багато вітчизняних та зарубіжних дослідників в таких галузях, як соціологія, когнітивна психологія, педагогіка, філософія, культурологія тощо, відмічають таке поширене явище, як «кліпове» мислення (в англійському просторі використовується термін *net-thinking*, тобто нет-мислення) та навіть «кліпова» культура (від англійського «a clip», що означає уривок суб'єктів, що працюють з інформацією (наприклад, фільму), фрагмент (наприклад, тексту) або вирізка (наприклад, із газети). Тож науковці констатують той факт, що «внаслідок експоненціального зростання кількості інформації людям доводиться трансформувати свої когнітивні стратегії та встигати обробляти більшу кількість повідомлень за менший проміжок часу, що призвело до виникнення поняття «кліпового» мислення» [1, с. 175].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш інформативне визначання феномена нет-мислення, на наш погляд, дала Т.В. Семеновських: «...кліпове» мислення – це процес віддзеркалення багатьох різноманітних властивостей об'єктів без

урахування зв'язків між ними, що характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, повною різномірністю отриманої інформації, відсутністю цілісної картини сприйняття оточуючого світу» [8].

Американський футуролог Елвін Тоффлер, який ввів у сучасну науку поняття «кліпова культура» в своїй книзі «Третя хвиля» так описує цей феномен: «...На особистісному рівні нас осаджують і засліплюють суперечливими фрагментами образного ряду, що до нас і не відносяться, які вибивають ґрунт з-під ніг наших старих ідей, обстрілюють нас розірваними, позбавленими сенсу «кліпами», миттєвими кадрами» [10]. А в своїй роботі «Шок майбутнього» він писав: «Людство захоплює такий психологічний стан, який раніше не був відомий, який за своїм впливом може бути прирівняний до хвороби. Є у цієї хвороби і назва «футурошок» – «шок майбутнього» [11, с. 75].

Більшість дослідників з цього питання погоджуються в тому, що такий спосіб мислення став притаманний сучасній людині, що живе в постмодерністському інформаційному суспільстві саме у зв'язку з інформатизацією цього самого суспільства. Як відмітив у 1960-х роках теоретик медіа Маршалл Маклюен, «...медіа – не просто пасивні канали інформації. Вони поставляють матеріал для роздумів, але вони також формують і сам процес мислення» [13]. А відомий американський письменник Ніколас Карр наводить такий образ: «...Здається, що інтернет урізає мою здатність до концентрації і споглядання. Наразі мій мозок розраховує отримувати інформацію тим же засобом, яким Мережа (*граматика видання – авт.*) поширює її: в швидкому потоці частинок. Колись я був аквалангістом в морі слів. Тепер я лину по поверхні, як хлопчина на моторному човні» [13]. Але, на думку Маклюена, не все так песимістично: «В технологічних системах завтрашнього дня... на машини рине потік фізичних матеріалів, а на людей – інформаційний потік, який загострить здатність проникати в суть речей. Машини будуть все скоріше виконувати рутинні завдання, а люди – розв'язувати інтелектуальні та творчі задачі» [6].

Зважаючи на актуальність і поширеність феномена net-мислення та кліпової культури, перед освітянами та науковцями постала задача використання особливостей «кліпового» мислення сучасної людини із користю для навчального процесу.

Мета статті полягає у:

- Висвітленні сутності феномену «кліпового» мислення сучасної людини та його антиподу – понятійного мислення;
- Описанні запропонованих сучасними дослідниками методик донесення навчального матеріалу з урахуванням особливостей його сприйняття через «кліпове» мислення, застосування так званих креолізованих текстів;
- Характеристиці власного досвіду використання креолізованих текстів при викладанні фізики майбутнім спеціалістам річкового та морського транспорту у вищому морському навчальному закладі.

Методи дослідження. Для аналізу та розв'язання проблеми, що розглядається в даній статті, були використані як теоретичні (аналіз літературних джерел з цього питання, вивчення особливостей подачі інформації невідчутними – телебачення, радіо, інтернет – та друкованими – журнали, газети – ЗМІ), так і емпіричні (апробація розроблених методик подання навчального матеріалу, спостереження, аналіз результатів експерименту) методи дослідження. Цілком зрозуміло, що розгляд проблеми «кліпового» мислення у сучасної людини потребує теоретичного аналізу літературних джерел з цього питання.

Виклад основного матеріалу.

1. «Кліпове» мислення – це добре чи погано?

Щодо цього явища Г.М. Гич відмічає, що у сучасній педагогіці існують дві думки. На наш погляд, в цьому сенсі дослідники «поділилися» на, так би мовити, «песимістів» та «оптимістів». Зіставлення їх бачення особливостей кліпового мислення відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Песимістичний та оптимістичний погляд дослідників на «кліпове» мислення

«песимістичне» відношення до явища «кліпового» мислення	«оптимістичне» відношення до явища «кліпового» мислення
Кліпове мислення – це «фрагментарне, неповне, роздіблене, навіть у чомусь збиткове мислення, яке є відображенням і результатом впливу хаотичної інформації», яка агресивно впливає на свідомість людини [3, с. 40].	«...кліпове мислення – це особливий, «квантовий» тип мислення, який тією чи іншою мірою вираженості був притаманний людині завжди... «Кванти думки» відрізняються своєрідною завершеністю, цілісністю, образністю та яскравістю. Прихильники цієї думки вважають, що це мислення в цілому позитивне, і його сильні сторони необхідно використовувати в організації навчального процесу» [3, с. 40].

Наше відношення до цієї проблеми полягає в тому, що існування інформаційно-комунікативних технологій та їх вплив на свідомість людей є незаперечним доведеним фактом. І дослідники та науковці мають не тільки враховувати ці обставини, а й віднаходити їх переваги – як їх можна використовувати в процесі навчання.

У своїй праці «Кліпове мислення і доля лінійного тексту» російський культуролог К.Г. Фрумкін зазначає: «Педагогіка – інститут доволі консервативний, такий, що завжди підкреслює свою спадкоємність із культурою минулого. ...З епохи середньовіччя в школі панує текстоцентрична культура. При цьому в усі часи існували люди «нетекстового» складу особистості, які в ту систему не вписувались... Тепер позатекстовий... рівень світосприйняття знаходить сприятливе середовище в світі електронної техніки» [12, с. 2].

Проаналізувавши праці вітчизняних та зарубіжних науковців та мислителів, що досліджували проблему «кліпового» мислення, (Ф.І. Гиренок, Г.М. Гич, С.В. Докука, М. Маклюен, Т.В. Семеновських, Е. Тоффлер, К.Г. Фрумкін тощо), можна сформулювати біль-менш чіткі критерії цього поняття, які представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Негативні і позитивні прояви «кліпового» мислення

Негативні прояви «кліпового» мислення	Позитивні прояви «кліпового» мислення
навколишній світ перетворюється на мозаїку розрізнених, мало пов'язаних між собою фактів, частин, уламків інформації [8].	таке мислення може використовуватися як захисна реакція організму на інформаційне перевантаження, тобто мислення сучасної змінюється, підлаштовується, адаптується до інформаційного світу [3, с. 39].
у людей підліткового та студентського віку негативна «кліповість» виявляється яскравіше [3, с. 39], тому що вони знаходяться в рамках навчального процесу, який вимагає опрацювання лінійних текстів, а покоління «цифрових аборигенів» хоче, щоб навчальна інформація подавалась їм у звичній для них стислій, «кліповій» формі і пасивно саботує традиційний навчальний процес	«кліпове» мислення – це вектор в розвитку відношень людини з інформацією, який виник не вчора і зникне не завтра [12, с. 3], а «кліпове» мислення сприяє більшій адаптації до мінливої соціальної реальності й до її пізнання [3, с. 39].
це мислення передбачає спрощення інформації, тобто «забирає» глибину розуміння та засвоєння матеріалу [8], не сприяє розвитку мовної та письмової культури [3, с. 40].	«кліповий» спосіб роботи з інформацією додає динамізму пізнавальній навчальній діяльності [8] та дозволяє індивідууму в умовах зростаючого обсягу навчального матеріалу встигати «обробляти» цей інформаційний потік, іноді хоч би формально [3, с. 39].
втрачається здібність до аналізу й вибудовування довгих логічних ланцюжків [8].	«кліпова» поведінка дозволяє бачити багатоплановість, багатоваріантність, неоднозначність підходів до аналізу або вирішення конкретних питань і завдань [3, с. 40].

Аналіз представлених ознак феномена «кліпового мислення» дає підстави для висновків:

- «кліпове» мислення має як негативні, так і позитивні риси;
- це явище варто вважати не катастрофою, а одним із шляхів еволюції людської свідомості, обумовленим розвитком технократичних факторів;
- треба навчитися використовувати його переваги на користь сучасного людства, і психологія повинна бути в авангарді цього процесу.

2. Чи є «кліпове» мислення «надбанням» сучасної молоді?

Більшість дослідників зазвичай стверджують, що «кліповість» мислення характерна для молодих людей – дітей, підлітків та молоді студентського віку – тобто вважають, що така особливість сприйняття інформації притаманна тільки наймолодшим представникам суспільства. Але, на наш погляд, дещо спрощене уявлення про цей феномен. Спостереження та аналіз особливостей сприйняття та «медійної поведінки» статистичної кількості дорослих людей різного віку (в тому числі, курсантів груп заочного відділення), а також їх опитування, дозволяє стверджувати, що, за наявності вибору між візуальною, вербальною та текстовою інформацією, вони, як і представники юних вікових груп, надають перевагу все ж-таки візуальному ряду як інформації, яку легше сприймати, ніж вербальну, а, тим більше, текстову. Дається взнаки масове захоплення інтернет-ресурсами всіма верствами населення, тому специфічні риси нетекстового мислення притаманні наразі людству в цілому, а не тільки сучасній молоді (звичайно, йдеться про людей, які не цураються комунікативних технологій).

3. *Що робити?* У попередніх роботах ми вже зазначали, що «досвід викладання фізики в Херсонському морехідному училищі рибної промисловості переконує в тому, що така («кліпова» – прим. автора) специфіка засвоєння інформації сучасними молодими людьми має бути врахована в професійній діяльності викладача, тому що традиційні методи донесення інформації здебільшого виявляються неефективними. Тобто методика, яку варто пропонувати людині, народженій після 1980-х років, що зростала в оточенні комп'ютерних технологій повинна враховувати когнітивну специфіку цієї нової генерації людей» [7].

У практиці навчання фізики курсантів ми надаємо перевагу представленню навчальної текстової інформації у вигляді, так званого, креолізованого тексту, що дозволяє по можливості візуалізувати навчальний матеріал з метою його максимального наближення відповідним вимогам «кліпового» сприйняття інформації.

Креолізований текст – це текст, фактура якого складається з двох різнорідних частин: вербальної (мовної/речової) та невербальної (тої, що належить до інших знакових систем) [4]. Тут можна використовувати будь-які прийоми, як у вербальній так і невербальній частинах тексту. До засобів креолізації вербальних текстів відносяться образотворчі компоненти, поєднані з вербальними, які впливають на інтерпретацію тексту. Термін «креолізований текст» належить психолінгвістам Ю.А. Сорокіну та Є.Ф. Тарасову [9, с. 180].

На рис. 1 наведено вигляд фрагменту навчального матеріалу з фізики, представлений у вигляді креолізованого тексту, який використовується нами в практиці викладання фізики. Для порівняння на рис. 2 наводимо вигляд типового навчального тексту такого ж навчального матеріалу у вигляді, запропонованому в типовому підручнику з фізики.

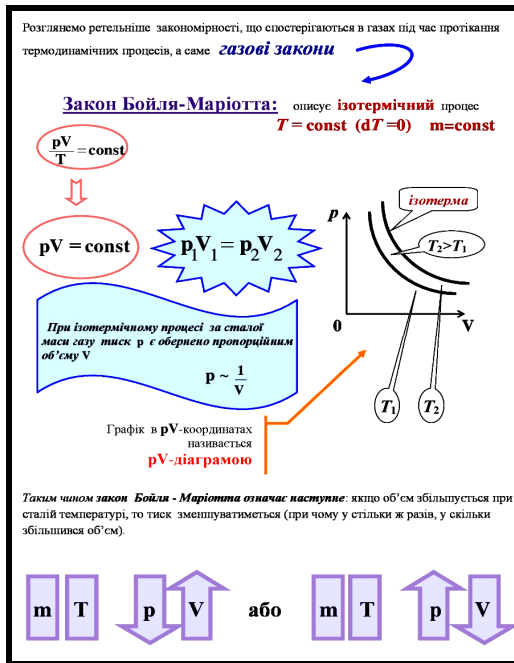

Рис. 1. Вигляд фрагменту опорного конспекту у вигляді креолізованого тексту з урахуванням його впливу на курсантів з «кліповим» мисленням

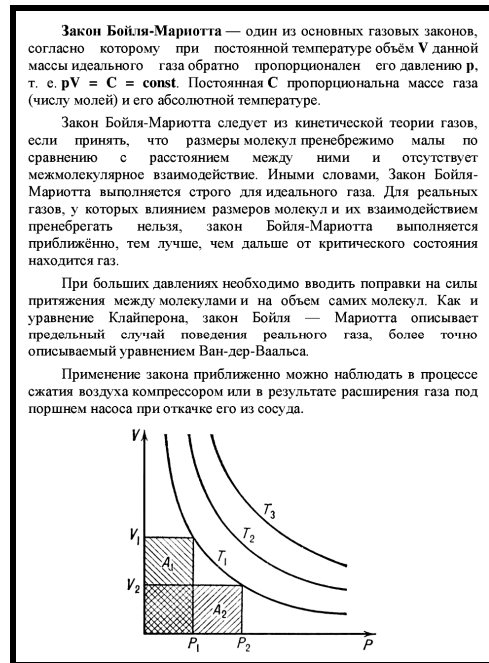

Рис. 2. Приклад традиційного вигляду навчального матеріалу із типового підручника з фізики

Зазначимо, що креолізований текст не може повністю замінити класичний підручник з фізики, де ретельно та всебічно описуються фізичні явища та процеси. Але принаймні такий спосіб донесення навчального матеріалу – через креолізований текст – сприяє тому, що користувач не відмітає його відразу ж, як нечитабельний, і все ж таки дає йому шанс бути проаналізованим носієм «кліпового» мислення.

Висновки. В умовах тотальної інформатизації суспільства змінюється культура сприйняття інформації таким чином, що зростає роль її візуальної складової. За таких умов освітня вимушені шукати нові засоби передачі навчального матеріалу. Тож, навчальний матеріал, представлений у вигляді креолізованого тексту, дозволяє віднайти компроміс між «кліповим» мисленням «акцептора» інформації і лінійним змістом цієї інформації.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Докука С.В. Клиповое мышление как феномен информационного общества / С.В. Докука // Общественные науки и современность. – М., 2013. – № 2. – С. 169-176.
2. Гиренок Ф.И. Метафизика пата (косноязычие усталого человека) / Гиренок Ф.И. – М: Лабиринт, 1995. – 201 с.
3. Гич Г.М. «Кліпове» мислення молоді: друг чи ворог навчання? / Г.М. Гич // Наукові праці [Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Педагогіка. – 2016. – Т. 269, Вип. 257. – С. 38-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2016_269_257_8 (27.09.2017)
4. Козлов Н.И. Понятийное мышление / Н.И. Козлов // Психологос: энциклопедия практической психологии. – Режим доступа: <http://www.psychologos.ru/articles/view/ponyatiynoe-myshlenie>.
5. Лисицин Д. Джеймс Мартин: тенденции, которые мы наблюдаем, могут угрожать человеческому разуму / Д. Лисицин. – Режим доступа: <https://www.kommersant.ru/doc/849133> (26.09.2017)
6. Маклюэн М. Галлактика Гуттенберга: Становление человека печатающего. (The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man). – М.: Академический проект, 2005. – 496 с.
7. Паніна О.П. Методичні особливості надання навчального матеріалу з фізики курсантам морських ВНЗ з урахуванням специфіки когнітивного сприйняття і впливу інформаційно-комунікативних чинників / О.П. Паніна // Наукові записки КДПУ. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Кропивницький, 2016. – Ч. 3. – 193 с.
8. Семеновских Т.В. «Клиповое мышление» – феномен современности / Т.В. Семеновских // Оптимальные коммуникации (ОК): Эпистемический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории

и практики общественной связности РГГУ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://jarki.ru/wpress/2013/02/18/3208/>.

9. Сорокин Ю.А. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция / Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М. : Наука, 1990. – С. 180–186.

10. Тоффлэр Э. Третья волна / Э. Тоффлэр. – М.: АСТ, 1999. – 664 с.

11. Тоффлэр Э. Шок будущего / Э. Тоффлэр. – М.: АСТ, 2002. – 557 с.

12. Фрумкин К.Г. Клиповое мышление и судьба линейного текста // Ineternum 2010. – № 1. – Режим доступа: http://nounivers.narod.ru/ofirs/kf_clip.htm (25.09.2017).

13. Carr Nicholas. Is Google making us stupid?/Nicholas Carr// The Atlantic. – July/August 2008. – Режим доступа: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2008/07/is-google-making-us-stupid/306868/> (27.09.2017)

Panina Olga

The Kherson Maritime College of Fishing Industry

PROBLEMS OF CADET’S NET-THINKING AND APPLICATION OF CREATED TEXTS FOR PHYSICS TEACHING

As the title implies the article describes the method of presenting educational information that is used by the author in the process of teaching physics in the maritime higher education, taking into account the specific changes in the mechanisms of cognitive processes of modern man, which occur under the influence of modern information and communication technologies. The article is devoted to the problem of net-thinking in modern «clip culture». This phenomenon arose as a result of the total informatization of society and as a result of the rapid development of information and communication technologies. It is analyzed the works of domestic and foreign researchers and scientists about the specific peculiarities of informational perception by individuals with «clip» thinking. Also it is described a causes of the occurrence and spread of this phenomenon. It is reported about positive and negative displays of net-thinking and about age features of carriers of «clip» culture. The article touches upon the issue of the problems of teaching of educational materials in f high and higher school in connection with the fact that current education system provides information in a linear form. Whereas generation of «digital natives» needs new forms of the informational broadcasting. It is proposed an alternative is alternative to ‘linear’ texts which are used in educational process totally. It is is proposed for discussion methodology of providing educational material in the form of creolized text as a means of reporting linear information to the individual with a «clip» type of thinking.

It is proposed the methods of using reference synopsis as way of increasing productivity of student’s working with unknown material. Also in this article provides a brief description of current psychological research, which analyze problems of change of mechanisms of human cognitive processes as a result of the influence of modern information technologies.

Keywords: «clip» culture, net-thinking, information and communication technologies, information flow, linear text, creolized text.

Панина Ольга

Государственное высшее учебное заведение «Херсонское мореходное училище рыбной промышленности»

ПРОБЛЕМЫ «КЛИПОВОГО» МЫШЛЕНИЯ КУРСАНТОВ И ПРИМЕНЕНИЕ КРЕОЛИЗОВАННЫХ ТЕКСТОВ В ОБУЧЕНИИ ИХ ФИЗИКЕ

Статья посвящена проблеме распространения «клипового» мышления в рамках современной «клиповой» культуры, которая возникла вследствие тотальной информатизации общества. Анализируются работы авторов, затрагивающих вопросы специфических особенностей восприятия информации индивидами с «клиповым» мышлением. Предлагается методика преподнесения учебного материала в виде креолизованного текста.

Ключевые слова: «клиповая» культура, нет-мышление, информационно-коммуникативные технологии, информационный поток, линейный текст, креолизованный текст.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Паніна Ольга Петрівна – Державней вищий навчальний заклад «Херсонське морехідне училище рибної промисловості», викладач фізики вищої категорії.

Коло наукових інтересів: новітні методологічні підходи до викладання загальнонаукових дисциплін у ВНЗ.